

HLEDÁNÍ ÚZEMNÍHO POTENCIÁLU

KONFERENCE ESPON V LUCEMBURKU

Ve dnech 17. a 18. května se v lucemburském hotelu Parc Bellevue uskutečnila konference věnovaná dosaženým a rozpracovaným výsledkům programu ESPON (blíže k programu ESPON viz článek v U&ÚR č. 3/2004). Na semináři byly prezentovány ukončené projekty, podána zpráva o výzkumu v polovině roku 2005 a konzultovány jednotlivé projekty. Za českou stranu se konference zúčastnili členky Monitorovacího výboru ESPON Věra Hlavicová a Šárka Šedrová z Ministerstva pro místní rozvoj, zástupce národního kontaktního místa ESPON Lubor Fridrich z Ústavu územního rozvoje a spoluřešitelé projektu 2.3.1 „Aplikace ESDP v členských státech“, vedeného stockholmskou firmou NORDREGIO, Josef Markvart a Igor Kyselka, taktéž z Ústavu územního rozvoje.

Jednání 17. května řídila paní Margarita Jančić ze slovinského Ministerstva životního prostředí. Konferenci zahájil ministr vnitra a územního plánování Lucemburského velkovévodství, pan Jean Marie Halsdorf. Cíle semináře specifikoval představitel ESPON Managin Authority, pan Romain Diderich.

Úvod konference byl věnován vývoji programu ESPON v jeho politických souvislostech. V tomto bloku vystoupili zástupce DG Regio Evropské komise pan Patrick Salez, který popsal vývoj evropské spolupráce a územní soudržnosti a člen Koordinační jednotky ESPON pan Thiemo Eser, který prezentoval aktivity Lucemburska na úseku územního rozvoje v průběhu lucemburského předsednictví Evropské unie.

V současnosti se v Evropě diskutuje o silnějším důrazu na problematiku územního rozvoje. Politika územní soudržnosti je také klíčovým bodem setkání ministrů zemí EU zodpovědných za územní plánování, které se uskutečnilo bezprostředně po semináři, ve dnech 19. a 20. května, v lucemburském Evropském centru. Základní cíle byly formulovány v dokumentu ESDP v roce 1999. Vycházely z principu udržitelného rozvoje, lepší územní rovnováhy a polycentricity, zlepšení regionální konkurenceschopnosti, znalostní ekonomiky a lepší správy přírodního a kulturního bohatství.

Lisabonský summit revidoval strategii udržitelného rozvoje ve smyslu tvorby kreativní znalostní ekonomiky soustředěné na hospodářský růst a zaměstnanost. Současná politika Evropské unie se v rámci územní soudržnosti soustřeďuje na hledání územního potenciálu Evropy, který by mohl být významným zdrojem dalšího ekonomického rozvoje s cílem vyrovnat se ekonomice USA. Územní potenciál není dosud dostatečně využíván, a to jak z hlediska konkurenceschopnosti jednotlivých regionů, tak i z hlediska regionální soudržnosti. Principy regionální konkurenceschopnosti a regionální soudržnosti jsou zdánlivě protichůdné. Tyto dva principy je možno sladit za následujících předpokladů:

- Je nutno využít územní specifika a územní specializace regionů a měst, aby se vybrané regiony a vybraná města stala motorem rozvoje, aniž by přitom jiné regiony upadaly.
- Podpora a využití územních potenciálů má globální, evropský, národní i regionální kontext. Je nutno sledovat všechny územní úrovně a hodnotit různá hlediska.

Evropská diverzita a územní specializace je východiskem pro formulaci další politiky. „Motorem“ Evropy je tzv. Pentagon, tedy území vymezené městy Londýn, Paříž, Milán, Mnichov a Hamburk. Mimo tuto oblast jsou další jádrová města: Madrid, Dublin, Stockholm, Varšava anebo Budapešť. Klasický model jádro – periferie stále existuje, avšak vyvíjejí se modely další, například sítě měst. Pozoruhodný je vývoj severní Evropy, který je spojen zejména se znalostní ekonomikou. Ekonomika založená na výzkumu a vývoji není tak ovlivněna územními podmínkami. Výrazný problém představují vztahy městských a venkovských oblastí (urban-rural relations). Ve venkovských oblastech se nachází řada endogenních územních potenciálů pro další rozvoj

Foto © Lubor Fridrich

Pro hodnocení potenciálů uskutečňování Lisabonské strategie bylo zvoleno pět ukazatelů:

- produktivita,
- zaměstnanost,
- výdaje na vědu a výzkum,
- podnikání založené na vědě a výzkumu,
- vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo.

Mapa vyhodnocující tyto ukazatele poukazuje na podstatnou převahu území Pentagonu nad ostatním územím Evropy. Výjimku tvoří severské země, kde je výrazná převaha Dánska a jižních částí Norska a Švédska, ale překvapivě také takřka celého území Finska. Jasně se ukazuje, že inovativní kapacita závisí především na vzdělání obyvatelstva.

Přístup ke znalostem a informacím záleží také na telekomunikační infrastruktuře a „počítačové gramotnosti“ obyvatel. Významným prvkem územního potenciálu je dopravní dostupnost – silniční, železniční a letecká. Dalším aspektem, který ovlivňuje územní potenciál, je stárnutí obyvatel a vylidňování některých oblastí. Zvyšuje se také význam rizik a ohrožení, a to jak přírodních, tak i civilizačních.

Důležitým nástrojem k odstranění územních disparit je územní spolupráce. Ta je více zastoupena v hustě obydlených oblastech.

Projekty ESPON prosazují polycentrický rozvoj území Evropy. Byly proto stanoveny tzv. oblasti FUA (Functional Urban Areas), které jsou vymezeny dojížděnou do 45 minut. Hlavními oblastmi výzkumu ESPON v současnosti jsou:

- Hlavní typy území v Evropě a jejich politická správa

- Posouzení evropského urbánního systému
- Regionalizované provádění Lisabonské strategie
- Definování ekonomicky úspěšných regionů
- Efektivita trhu práce
- Dostupnost
- Využití demografického potenciálu
- Změna nepříznivých demografických trendů
- Ochrana přírody
- Prevence před přírodními a civilizačními riziky

K prezentaci svých průběžných výsledků vydal ESPON speciální publikaci.

V dalším bloku byl prezentován projekt 3.2 – Územní scénáře. Jeho řešitelé Moritz Lennert a Jacques Robert formulovali scénáře rozvoje Evropy z různých hledisek a v různých variantách. Tak například z hlediska demografického vývoje byly proti sobě postaveny dvě varianty: tzv. „šedá hlava“, která nepřípouští migraci a způsobuje radikální stárnutí obyvatel a varianta umožňující masivní pohyb migrantů. V oblasti dopravy byly proti sobě postaveny varianty dalšího růstu automobilismu a individuální dopravy a varianta rozvoje železnic, veřejné dopravy a restriktivních opatření proti automobilismu. Variantní scénáře byly formulovány ve všech hlavních aspektech územního rozvoje.

Projekt 3.4 – Evropa ve světě, byl prezentován Claudem Grasslandem. Projekt upozornil na to, že Evropa není centrem světa, a že v globálním měřítku existují potenciálně významnější póly rozvoje, jakými jsou např. dálný východ či severní, střední a jižní Amerika.

Odpoledne prvního jednacího dne byly prezentovány zprávy o ukončených projektech ESPON.

Projekt 1.1.4 – Demografie – analyzoval nepříznivý demografický vývoj ve většině evropských států. Nejhorší parametry z tohoto hlediska má bývalé východní Německo, severní Itálie a severní Španělsko.

Projekt 1.3.1 – Hazards – se zabýval přírodními a civilizačními riziky. Za hlavní typy ohrožení byly označeny záplavy, zimní bouře, zemětřesení, činné

Foto © Lubor Frdrich

sopky, lesní požáry, rizika jaderných elektráren a ropné havárie.

Tématem projektu 2.1.4 byla výroba energie včetně využívání obnovitelných zdrojů. Projekt jasně ukázal, že státy využívající jadernou energii mají mno-

hem lepší ukazatele a jsou často exportéry elektřiny.

Projekt 2.1.4 hodnotil dopady využívání strukturálních fondů. Přes určitou nekoordinovanost bylo konstatováno, že ve většině případů přinesla aplikace

Foto © Lubor Frdrich

Hrobka Jana Lucemburského v městské katedrále.

strukturálních fondů pozitivní ekonomické efekty.

Projekt 2.2.2 přinesl komplexní informace o efektivnosti předvstupních fondů PHARE a ISPA v přístupujících zemích EU. Tento projekt byl ve svých závěrech kritický a poukázal zejména na roztržitost a často i problematickou efektivnost aplikovaných prostředků.

Závěrem byly prezentovány dva rozpracované projekty.

Projekt 2.3.1 se zabývá aplikací dokumentu ESDP ve starých a nových členských státech Evropské unie.

Projekt 2.3.2 analyzuje kvalitu správy území (těžko přeložitelné slovo „governance“) z hlediska jeho dalšího rozvoje. Oběma projektům byly věnovány následující workshopy.

Seminář ukončilo závěrečné plenární zasedání, které zhodnotilo dosavadní výzkum a formulovalo další postupy v roce 2005.

Následující den, 19. května, se uskutečnilo zasedání zástupců národních kontaktních míst ESPON a celodenní pracovní jednání k projektu 2.3.1 – Aplikace ESDP.

Účastníci semináře si odnesli řadu cenných poznatků z kvalitního (i když intenzivního a časově náročného) semináře. Také ale získali příznivé dojmy z romantického, útulného a vzorně udržovaného Lucemburku, města strmých údolí, parků a impozantních mostů, města, v jehož katedrále jsou uloženy ostatky českého krále Jana Lucemburského.

*Ing. arch. Josef Markvart, CSc.
Ústav územního rozvoje*